

ΑΚΛΙΤΑ

55. Ἡ ὀρθὴ γραφὴ μερικῶν ἐπιρρημάτων.
 Βαθιά (ὄχι -ειά), βαριά, μακριά, φαρδιά, πλατιά· μαζί, τωόντι, μονορούφι, πέρυσι, παμψηφεί, εἶδεμή· νωρίς, μόλις, ἀποβραδὶς, ὄλημερίς, ὄλονυχτίς, ὄλοχρονίς· κοντολογίς, μεσοδρομὶς ἢ μισοδρομὶς, μεσοστρατίς ἢ μισοστρατίς, μεσοχρονίς ἢ μισοχρονίς, μεσουρανίς· ἀπαρχῆς, ἐξαρχῆς, καταγῆς, καταμεσῆς, ἐπικεφαλῆς· νωρίτερα, ἀρχύτερα, καλύτερα, κοντύτερα, πρωτύτερα· γύρω (ὄχι γύρο ἢ γῦρο), τουλάχιστο (ὄχι τοῦλάχιστο), κὰν (ὄχι κᾶν), ὀρισμένως· ἀπεναντίας, ἀπευθείας, ἐξαιτίας κλπ.
 Βλ. 6.

56. Προθέσεις σὲ ἀφαίρεση, ἔκθλιψη καὶ ἀποκοπή.

Γι' αὐτό, γι' ἄλλοῦ· γιὰ μένα, γιὰ σένα, γιὰ μᾶς, γιὰ σᾶς, γιὰ δῶ, γιὰ κεῖ· κατὰ μένα, κατὰ σένα, κατ' αὐτόν, κατὰ δῶ, κατὰ κεῖ.

Ἐπ' ἄλλοῦ, ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, ἀπ' ἀντίκρου, ἀπ' αὐτοῦ, ἀπ' ὄλους, ἀπ' ὄπου, ἀπ' ὄσα θέλεις· ἀπὸ μένα, ἀπὸ σένα, ἀπὸ μᾶς, ἀπὸ σᾶς, ἀπὸ κείνους, ἀπὸ δῶ, ἀπὸ κεῖ (ὄχι ἀπ' ἐδῶ, ἀπ' ἐκεῖ).

Μ' ἐμένα, σ' ἐσένα, μ' ἐμᾶς, μ' ἐσᾶς (ὄχι μὲ μένα κλπ.)· ἴσαμ' ἐδῶ.

57. Σύνδεσμοι. Τὸ καὶ μπορεῖ ἐμπρὸς ἀπὸ φωνῆεν νὰ πάρει τὸν τύπο *κι* (ὄχι *κι'* οὔτε *κ'*) : *κι* αὐτός, *κι* ὁ κόσμος, *κι* οὔτε πού ἔγραψε, *κι* ἐγώ, *κι* ἐσύ, *κι* ἐμεῖς, *κι* ἐσεῖς (ὄχι καὶ γὰρ κλπ.).

Σύνδεσμος δὲ δὲν ὑπάρχει στὴ δημοτικὴ καὶ οὔτε χρειάζεται· δὲ σ' αὐτὴ εἶναι μόνο τὸ ἀρνητικὸ μόριο δὲν ἔμπρὸς σὲ ἐξακολουθητικὸ σύμφωνο : δὲ θέλω κλπ. (Βλ. 3).

Τὸ ἀλλὰ μόνο ἔμπρὸς ἀπὸ ἄλλο α μπορεῖ νὰ χάσει τὸ δικό του α : ἀλλ' ἀκόμα, ἀλλ' ἀμέσως, ἀλλ' ἀκοῦστε· τὰ ἀλλ' ὅμως, ἀλλ' ἐγώ, ἀλλ' ἴσως εἶναι λάθη.

Ἔνας ἀπὸ τοὺς ἀντιθετικούς συνδέσμους, ὅπως τὸ ἀλλὰ, τὸ μά, τὸ ὅμως, τὸ μολονότι κλπ., εἶναι καὶ τὸ παρά. Σημασιολογικὰ μοιάζει πολὺ μὲ τὸ μά καὶ μὲ τὸ ἀλλὰ, δὲν εἶναι ὅμως ἐντελῶς τὸ ἴδιο μ' αὐτά. Στὸ στόμα τοῦ λαοῦ ξεχωρίζει, ὑπάρχει, στὸ γλωσσικὸ αἶσθημα τοῦ λαοῦ, ἀνάμεσα σ' αὐτὸ καὶ στοὺς ἄλλους δύο συνδέσμους μιὰ λεπτὴ σημασιολογικὴ διαφορὰ, πού πολλοὶ γραμματισμένοι τὴν ἔχουν ξεχάσει. Καὶ εἶναι κρίμα, γιατί ἔτσι πάει χαμένη μιὰ χάρη τῆς γλώσσας μας, μιὰ ἰκανότητά της γιὰ τὸ ξεχώρισμα λεπτῶν σημασιολογικῶν ἀποχρώσεων. Ἐνα παράδειγμα θὰ τὸ δείξει.

Ὅταν λέμε γιὰ ἕναν δὲ σπουδάζει ἀρχαῖα ἑλληνικά, παρά λατινικά, τὸν κατακρίνουμε, γιατί ἔχουμε τὴ γνώμη πὼς θὰ ἔπρεπε νὰ σπουδάζει ἀρχαῖα ἑλληνικά· ἐνῶ ὅταν λέμε δὲ σπουδάζει ἀρχαῖα ἑλληνικά, ἀλλὰ (σπουδάζει) λατινικά, ἐννοοῦμε, πὼς δὲν κάνει βέβαια πολὺ καλὰ πού δὲ σπουδάζει ἀρχαῖα ἑλληνικά, πού θὰ ἦταν τὸ πιὸ σωστό, πάλι ὅμως δὲ μένει ἀργός, ἀφοῦ σπουδάζει ἄλλη ἀρχαία γλώσσα.

Ἔτσι, ὁ σύνδεσμος παρά συνδέει καταφατικὴ πρότασις ἢ ἔννοια μὲ προηγούμενη ἀποφατικὴ, ὅταν πρό-

κειται νὰ ἐκφραστεῖ δυνατὴ ἀντίθεση, κάτι τὸ ἀσυμβίβαστο.

Πολλές φορές, μολονότι τὰ νοήματα εἶναι ἀντιθετικά, ἡ σύνταξη γίνεται φυσικότερη χωρὶς κανέναν ἀντιθετικὸν σύνδεσμο: δὲν τὸ εἶπε μὲ κακὸ σκοπὸ, ἐσὺ τὸν παρεξήγησες.

Ἄλλοτε, καὶ πάλι χωρὶς σύνδεσμο, ταιριάζει καλύτερα νὰ ἐπαναλάβουμε στὴ δεύτερη πρόταση, τὴν καταφατικὴν, τὸ ρῆμα ποὺ μπῆκε μὲ ἄρνηση στὴν πρώτη: δὲν ἦταν ἓνας ὠραῖος μόνο λόγος, ἦταν καὶ μιὰ καλὴ πράξη· δὲν τὸν ἐνδιαφέρει ἢ γνώμη τοῦ κόσμου, τὸν ἐνδιαφέρει νὰ κάμει τὸ χρέος του.

ΤΟ ΜΟΝΟΤΟΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

58. Το σύστημα. Απ' όλες τις ορθογραφικές απλοποιήσεις που θα μπορούσαμε να σκεφτούμε, πέρα από κείνες που καθιερώθηκαν, η πιό αξιόσυστατη είναι η κατάργηση των πνευμάτων και η τονική μεταρρύθμιση. Οι παρακάτω οδηγίες είναι για όσους θα ήθελαν να την εφαρμόσουν. Η ψιλή και η δασεία είναι εντελώς περιττές και μπορούμε να τις καταργήσουμε χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς μεταβατικό στάδιο.

Τα τρία τονικά σημάδια, οξεία, βαρεία και περισπωμένη, περιορίζονται σε ένα· το ένα είναι απαραίτητο, αλλά και αρκετό. Μιά κουκίδα είναι προτιμότερη παρά ένα από τα συνηθισμένα τονικά σημάδια, αλλά, ώσπου να εφοδιαστούν τα τυπογραφεία με καινούρια στοιχεία, μπορούμε να καταφεύγουμε στην οξεία.

Κάθε δισύλλαβη και υπερδισύλλαβη λέξη παίρνει το μοναδικό αυτό τονικό σημάδι στη συλλαβή που προφέρεται τονισμένη, με εξαίρεση λίγες δισύλλαβες που θα τις δούμε παρακάτω (59). Η πρόθεση από προφέρεται άτονη· απόδειξη, ότι στα βόρεια ιδιώματα έγινε απου, πράμα που θα ήταν αδύνατο, άν το ο τονιζόταν.

Περισσότερη σκέψη χρειάζεται για τα μονοσύλλαβα. Μερικοί από κείνους που δέχτηκαν την τονική μεταρρύθμιση έκριναν πως το τονικό σημάδι στα μονοσύλλαβα είναι περιττό, με εξαίρεση μερικά που πρέπει να ξεχωρίζονται από άλλα ομόηχα, λ.χ. το ορκωτικό μά από το σύνδεσμο μα.

Στη λαλιά-μας όμως —και γλώσσα αυτή είναι πρώτα πρώτα—είναι ορισμένες οι λέξεις που προφέρονται τονισμένες, και καθαρά ξεχωρίζουν απο τις άλλες που προφέρονται άτονες. Τα μονοσύλλαβα λ.χ. ονόματα και ρήματα προφέρονται πάντα τονισμένα, ενώ τα άρθρα και οι μονοσύλλαβες προθέσεις είναι λέξεις προκλιτικές, προφέρονται στενά με τις ακόλουθες λέξεις και σ' αυτών τον τόνο στηρίζονται μέσα στη φράση. Όταν λέμε με το φῶς, μπορεί η συνηθισμένη γραφή, με τὸ φῶς, να θέλει τονικό σημάδι και στην πρόθεση και στο άρθρο, αλλά πραγματικά μόνο το ουσιαστικό προφέρεται τονισμένο· λέμε δηλ. μετοφῶς. Επίσης μόνο το ρήμα τονίζουμε όταν λέμε να μου το πείς.

Αφού λοιπόν έτσι είναι, μπαίνει το ερώτημα : Το ξεχώρισμα που γίνεται στην προφορά δέν είναι σωστό να γίνεται και στο γράψιμο;

Λένε μερικοί: Περιττό· δυσκολία στο διάβασμα, έτσι κι αλλιώς, δέν παρουσιάζεται.

Σωστή η παρατήρηση. Άν όμως σκεφτούμε πως η γραφή είναι τόσο τελειότερη, όσο πιστότερα καθρεφτίζει τη λαλιά, την προφορά, θα κλίνουμε προς την άποψη πως τα μονοσύλλαβα που τα προφέρουμε τονισμένα πρέπει και να τα γράφουμε τονισμένα, ας είναι και μόνο για να γίνεται συνειδητή, σ' αυτό το σημείο, η γλωσσική πραγματικότητα. Εξάλλου πολύ λίγος κόπος χρειάζεται, για να μάθει ο καθένας-μας να κάνει αυτή τη διάκριση.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω και συμπληρώνοντάς-τα με τις αναγκαίες λεπτομέρειες διατυπώνουμε αμέ-

σως παρακάτω τους κανόνες του μονοτονικού συστήματος.

59. Οι κανόνες.

1. Ψιλή και δασεία δέν υπάρχουν.

2. Υπάρχει ένα τονικό σημάδι: στην ανάγκη μπορεί να έχει τη μορφή οξείας, προτιμότερη όμως είναι μιά κουκίδα.

3. Απο τις δισύλλαβες λέξεις μένουν χωρίς τονικό σημάδι το αιτιολογικό *γιατι* (επειδή, διότι) ξεχωρίζοντας έτσι απο το ερωτηματικό *γιατί* (για ποιό λόγο), οι αντωνυμίες *τονε* και *τηνε* και η πρόθεση *απο*.

Όλες οι άλλες δισύλλαβες, όπως και οι υπερδισύλλαβες λέξεις παίρνουν το τονικό σημάδι στη συλλαβή που προφέρεται τονισμένη.

4. Απο τα κλιτά μονοσύλλαβα δέν παίρνουν το τονικό σημάδι το οριστικό άρθρο σε όλους τους τύπους -του (ο, η, το, του, της, το(ν), τη(ν), οι, τα, των, τους, τις) και οι αδύνατοι τύποι των προσωπικών αντωνυμιών (μου, με, σου, σε, μας, σας, τος, τη, το, του, της, τον, τη(ν), τοι, τες, τα, τους, των, τις) : *μου μίλησε, σας έστειλε, την ορίζει κτλ.*

Στα *για μάς, απο σάς* κτλ. μπαίνει τόνος, *γιατι* εδώ οι προσωπικές αντωνυμίες βρίσκονται στους δυνατούς τύπους-τους, μόνο που έπαθαν αφαίρεση.

5. Με το να παίρνουν ή όχι το τονικό σημάδι ξεχωρίζουν αναμεταξύ-τους τα ακόλουθα ομόηχα μονοσύλλαβα :

το προτρεπτικό γιά απο την πρόθεση για (γιά κοίτα άν έχει κανένα γράμμα και για μένα).

ο διαχωριστικός σύνδεσμος ή απο το άρθρο η (ή εσύ ή η Μαρία).

το ορκωτικό μά απο τον αντιθετικό σύνδεσμο μα (μά το Θεό, θέλω μα δέν μπορώ).

το δειχτικό μόριο νά απο το τελικό να (νά που δέ θέλει να μιλήσει).

το ερωτηματικό πού απο το αναφορικό ή σύνδεσμο που (δέν ξέρω πού θέλεις να φτάσεις μ' αυτά που λές).

το ερωτηματικό πώς απο το σύνδεσμο πως (λέει πως δέν ξέρει πώς να φερθεί).

το ερωτηματικό τί απο το ποιητικό αιτιολογικό τι (τι δέν κατάλαβε τί του είπανε).

6. Άτονα άκλιτα εκτός απ' όσα σημειώθηκαν άμέσως παραπάνω είναι τα ακόλουθα : ας, θα, και, με, προς, σαν, σε, ως· επίσης το συν και το πλην.

7. Τα μονοσύλλαβα ουσιαστικά και επίθετα (και αριθμητικά επίθετα), οι αντωνυμίες ποιός και τί, τα ρήματα, τα επιρρήματα, τα επιφωνήματα και όλα τα άλλα άκλιτα, για τα οποία δέ σημειώθηκε άμέσως παραπάνω πως είναι άτονα, προφέρονται τονισμένα και γι' αυτό παίρνουν το τονικό σημάδι : άν, δά, δέ(ν), κάν, μέσ, μή(ν), ναί, πιά, πió, πρίν, χτές κτλ.

8. Οι προσωπικές αντωνυμίες στον αδύνατο τύπο- τους είναι λέξεις ή προκλιτικές (μου είπε) ή εγκλιτικές (γράψε-μου, παιδί-μου). Όταν είναι εγκλιτικές, ενώ-

νονται με την προηγούμενη λέξη με ενωτικό : άφησέ-με, πάρε-μας, δώσ'-του, η επιστήμη-σας κτλ.

Αυτό είναι αναγκαίο, γιατί, αλλιώς, μπορεί να γίνει σύγχυση· λ.χ. το ο φίλος-μας έστειλε σημαίνει ο δικός-μας φίλος έστειλε, ενώ το ο φίλος μας έστειλε σημαίνει ο φίλος έστειλε σ' εμάς. Χωρίς το ενωτικό η διάκριση δέ φαίνεται. Προτάθηκαν γι' αυτό το ξεχώρισμα και άλλοι τρόποι, λιγότερο αξιόσυστατοι κατά τη γνώμη-μας.

9. Σε λέξη που δέχεται στην προφορά τον τόνο της ακόλουθης λέξης μπαίνει το τονικό σημάδι, για να δείξει αυτή τη μεταβίβαση του τόνου : το παράθυρό-μας, οι συνάδελφοί-σας, τίμησέ-τους, άνοιξέ-τα, μού 'πε, σού 'γραψε, τού 'στειλε, δώσε-μάς-το, άφησέ-τους-το. Αλλά, φυσικά, γράφουμε ο κήπος-μας, οι χώρες-σας, ακολουθήστε-μας, στείλτε-μου, γιατί εδώ μεταβίβαση τόνου δέ γίνεται.

Ο αναγνώστης θα πρόσεξε πως οι παράγραφοι 58 και 59 γράφτηκαν με το μονοτονικό σύστημα.